

Plattelandsbeelden en rurale woonmilieuvoorkeuren van stedelingen

Saskia Heins & Frank van Dam¹

Summary

Countryside images and rural residential preferences of urbanites

Dutch rural areas have changed into a post-modern countryside and have become marketable commodities. The demand for rural space and rural amenities has increased, with concomitant tensions on the rural housing market. There appears to be a large demand for rural residential environments. This paper reports the results of our research into the preferences of urban households for living in a rural residential environment. These preferences will be linked with images and representations of the countryside. We assume that individual images of the countryside (whether idyllic or not) affect residential preferences and these preferences have, in turn, their effect on migration behaviour. Empirical evidence suggests that countryside images and preferences for moving to rural residential environments are indeed inter-related. The Dutch countryside commands a very positive image and there is a considerable demand for residential environments with rural characteristics.

1. Inleiding

Landelijke gebieden in Nederland veranderen langzaam van karakter, van agrarische productiegebieden in multifunctionele gebieden waarin ‘consumptiefuncties’ steeds belangrijker worden. Het belang van functies als recreatie en toerisme, en natuur- en landschapsbehoud neemt toe. Hoewel hiervoor in het beleid met betrekking tot ‘plattelandsvernieuwing’ weinig aandacht bestaat, kan ook het wonen als ‘nieuwe economische drager’ van het ‘postmoderne’ platteland worden aangemerkt (Van Dam & Buckers, 1998). Het huidige restrictieve ruimtelijke beleid, zoals bijvoorbeeld neergelegd in de Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening (Ministerie van VROM, 2001), legt nieuwbouw in het landelijk gebied evenwel sterk aan banden.

De ‘groene ruimte’, zowel in stedelijke als in landelijke gebieden, staat in Nederland weer volop in de publieke en politieke belangstelling. Vooral bij de Ministeries van LNV, VROM en EZ leeft de vraag welke functies het platteland in een verstedelijkt land als Nederland in de nabije toekomst dient te vervullen en op welke wijze een functionele heroriëntatie kan worden gestimuleerd en/of bewerkstelligd. In deze functionele heroriëntatie kan het wonen een belang-

rijke rol vervullen. Daarbij kunnen twee vragen worden gesteld. Ten eerste de vraag of de woonfunctie van het platteland kan worden uitgebreid zonder dat afbreuk wordt gedaan aan de intrinsieke kwaliteiten (rust, ruimte en groen) van het platteland. Ten tweede de vraag of de kwaliteiten van het platteland niet kunnen worden ingepast in ontwerpen van woonmilieus in of nabij bestaand stedelijk gebied. Van belang is dan wel dat de potentiële vraag naar rurale woonomgevingen, in stad en land, wordt achterhaald. In dit artikel wordt hiertoe een poging ondernomen.

Op onze zoektocht naar de omvang en aard van rurale woonvoorkeuren van stedelingen starten we bij het beeld dat stedelingen die een verhuizing overwegen, hebben van het platteland. Een dergelijke verkenning van beelden van het platteland, en gekoppeld hieraan preferenties ten aanzien van rurale woonmilieus, gaat uit van de gedachte dat individuen, in dit geval verhuisgeëigende woonconsumenten, zich niet gedragen op basis van de 'objectieve' werkelijkheid (zo die al bestaat), maar op basis van hun eigen beeld van de werkelijkheid. Verondersteld wordt dat het beeld dat deze stedelingen van het platteland hebben een rol speelt bij hun woonvoorkeuren met betrekking tot het platteland. In dit artikel proberen we op de volgende vragen een antwoord te geven: welke beelden hebben verhuisgeëigende stedelingen van het platteland (dit in termen van kenmerken en waardering); en op welke wijze spelen deze beelden een rol in hun voorkeuren en eisen ten aanzien van het wonen in rurale woonmilieus?

2. Theorie

2.1 Beelden van het platteland en de rurale idylle

Sinds de jaren negentig wordt er onderzoek gedaan naar de beeldvorming van individuen ten aanzien van het platteland. Vooral in Groot-Brittannië is hierover inmiddels vrij veel kennis vergaard, maar ook in Nederland bestaat er in toenemende mate belangstelling voor beelden van het platteland (zie bijvoorbeeld Frerichs & De Wijs, 2001; Frouws, 1998; Haartsen, Groote & Huigen, 2000; Haartsen, 2002; Heins & Van Dam, 2000; Heins, 2001; Heins, 2002; De Klerk, 1999).

In Engeland wordt het platteland (*the countryside*) sterk geassocieerd met het landschap en het buiten wonen (Elbersen, 2001). Er is sprake van een zeer positief beeld van het Engelse platteland, en zelfs van een zogenaamde rurale idylle. Met de rurale idylle wordt een gelukkig, gezond, probleemloos beeld van het rurale leven geschetst, veilig genesteld in een hechte gemeenschap en een aantrekkelijke natuurlijke omgeving (Cloke & Milbourne, 1992). Het is een romantische visie op een zuivere, eenvoudige manier van leven dicht bij de natuur; 'a less-hurried lifestyle where people follow the seasons rather than the stock market, where they have more time for one other and exist in a more organic community where people have a place and an authentic role. The countryside has become the refuge from modernity', zo stelt Short (1991, p. 34). Met andere woorden, op het platteland kun je het hectische leven van de stad ontvluchten.

De rurale idylle refereert aan nostalgische beelden uit het verleden 'zonder daarbij de ellende van dit verleden te tonen' (Post, 1999, p. 23). Het platteland wordt vaak gezien als een gebied met traditionele waarden waarin het gemeenschapsleven een belangrijke rol speelt (Valentine, 2001). Het belang van familiebanden en de centrale maar specifieke rol van de vrouw wordt in de rurale idylle erkend (Bell & Valentine, 1995; Little & Austin, 1996). Het leven op het platteland vormt daarmee een contrast met de hectiek van het moderne stedelijke leven. 'At heart it is an idea which romanticises pre-industrial culture, casting the traditional rural lifestyle and communities of the past in nostalgic contrast to the dynamic and individualistic culture of the present', zo stelt Bunce (1994, p. 29).

De rurale idylle hoeft dan ook niet gebaseerd te zijn op werkelijke, persoonlijke ervaring. Het is een romantische en nostalgische visie op een zuivere, eenvoudige manier van leven, dicht bij de natuur en ver van de stad. De rurale idylle is daarmee een cliché, een combinatie van abstracte waarden en concrete beelden. Een combinatie van sociaal-culturele en morfologische beelden. Een combinatie van mythe en werkelijkheid. Ook de massamedia leveren een grote bijdrage aan de totstandkoming ervan (Bunce, 1994; Holloway & Hubbard, 2001; Jones, 1995; Macnaghten & Urry, 1998; Matthews, Taylor, Sherwood, Tucker & Limb, 2000; Phillips, Fish & Agg, 2001).

In dit artikel wordt een blik geworpen op de plattelandsbeelden van stedelingen en staat aldus het zogenaamde 'lekendiscours' van het platteland centraal. Het lekendiscours ('lay discourse') wordt door Jones (1995) onderscheiden van het 'popular discourse' (tot uitdrukking komend in massamedia, reclame, literatuur, etcetera), het 'professional discourse' (gevoerd door beleidsmakers, belangengroepen, etcetera) en het 'academic discourse' (gevoerd door academici en wetenschappers) met betrekking tot het platteland. Het lekendiscours bestaat uit de alledaagse interpretatie van individuen met betrekking tot de begrippen ruraal en platteland (Jones, 1995). Mensen kunnen het platteland op een verschillende wijze ervaren, afhankelijk van hun persoonlijke kenmerken (zie figuur 1). Plattelandsbeelden kunnen veranderen met de leeftijd (zie bijvoorbeeld Haartsen, Groote & Huigen, 2000; Haartsen, 2002; Heins & Van Dam, 2000). De verschillende fasen in de levenscyclus brengen bepaalde normen, waarden en activiteitenpatronen met zich mee die vervolgens een bepaalde beeldvorming tot gevolg hebben. En vice versa. Daarnaast hebben oudere mensen vaak een grotere ervaring; en met de ervaring neemt de nauwkeurigheid van de beeldvorming toe (Golledge, 1987; zie ook Burgess & Gold, 1985).

Ook opleiding zou een rol kunnen spelen bij de vorming van plattelandsbeelden. Uit onderzoek naar natuurbeelden blijkt bijvoorbeeld dat er verschillen bestaan tussen laag- en hoogopgeleiden (Buijs, 2000; Van den Berg, 1998). Hoogopgeleiden hanteren duidelijk een smallere definitie van natuur. Voor hoger opgeleiden bestaat de natuur vooral uit onafhankelijke natuur en minder uit 'stedelijke' en 'agrarische' natuur.

Verder kan het hebben van kinderen op het beeld van het platteland van invloed zijn. Zo blijkt uit onderzoek van Valentine (1997) dat gezinnen met kinderen het platteland vaak als een idyllische leefomgeving beschouwen: een veilige, harmonieuze plaats om de kinderen groot te brengen. Er is minder verkeer en door de grotere sociale controle worden de kinderen goed in

de gaten gehouden. Anderzijds kan een tekort aan kinderopvang, werkgelegenheid en openbaar vervoer betekenen dat sommige mensen de zogenaamde idyllische rurale gemeenschap als isolerend en benauwend ervaren (Valentine, 2001). Toch zien vele gezinnen het platteland nog steeds als een betere plaats voor opgroeiende kinderen dan de stad (zie ook Little & Austin, 1996).

Ook wordt verwacht dat bekendheid met het platteland een rol speelt. Mensen die bekend zijn met het platteland door er te hebben gewoond of er vaak een bezoek aan brengen, hebben waarschijnlijk een ander beeld van het platteland dan mensen die het grootste deel van hun leven in de stad hebben doorgebracht (Van den Berg, 1999; Bonnes & Secchiarioli, 1995; Feimer, 1983; Haartsen, Groote & Huigen, 2000). Met de bekendheid neemt de nauwkeurigheid van de beeldvorming toe (Bonnes & Secchiarioli, 1995; Fisher, Bell & Baum, 1984; Golledge, 1987). Beelden zijn namelijk 'built up by an individual from information derived from the enveloping social and physical milieu of the individual over her or his entire life story' (Walmsley & Lewis, 1993, p. 21). Zo blijkt uit onderzoek van Haartsen (2002) dat plattelandsbeelden van mensen met een rurale woongeschiedenis minder op de functionele en meer op de sociaal-culturele aspecten van het platteland gericht zijn dan die van mensen met een urbane woongeschiedenis. Volgens Harrison, Limb en Burgess (1986) worden de plattelandsbeelden van mensen die opgegroeid zijn op het platteland gedomineerd door de ervaringen uit hun kinderjaren.

2.2 Rurale woonvoorkeuren en de rol van plattelandsbeelden

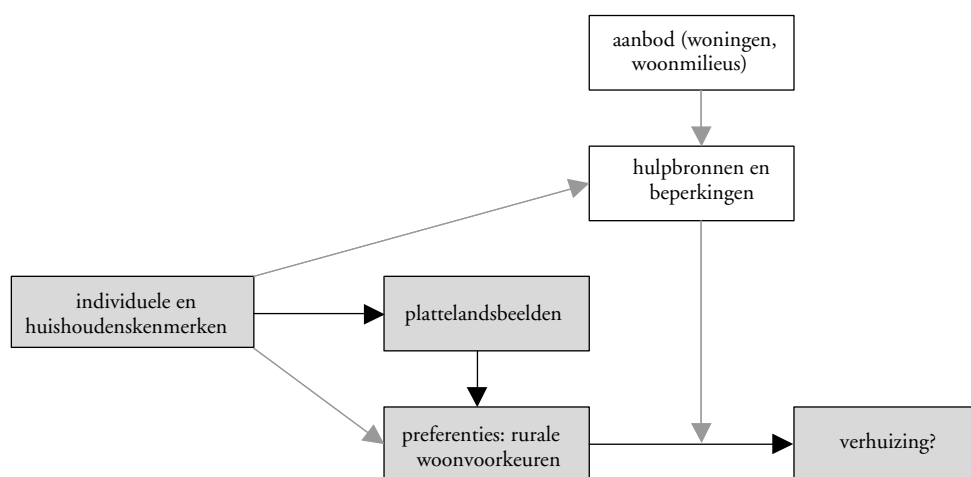
Een verkenning van 'beelden' van het platteland en, gekoppeld hieraan, preferenties ten aanzien van 'rurale' woonmilieus gaat uit van de gedachte dat individuele actoren (i.c. woonconsumenten) zich niet gedragen op basis van 'de werkelijkheid' maar op basis van hun beeld, interpretatie of mentale constructie van die werkelijkheid. Beelden vormen een informatiebron op basis waarvan een keuze wordt gemaakt. Een individu stelt zijn of haar preferenties vast aan de hand van het beeld van de omgeving, en deze preferenties bepalen vervolgens het keuzegedrag (Gärling & Golledge, 1989; Hartig, 1993; Timmermans, 1991). De interpretatie van de werkelijkheid in subjectieve, persoonlijke beelden is – via preferenties – van invloed op het individuele keuzegedrag. Het beeld dat stedelingen van het platteland hebben, is dus wellicht van invloed op het wel of niet (willen) verhuizen naar een rurale woonlocatie (zie figuur 1) en op hun voorkeuren en eisen ten aanzien van kenmerken van een dergelijke rurale woonlocatie.

Zo speelt volgens Mingay (1989) de rurale idylle een belangrijke rol in de keuze voor een landelijke woonlocatie. Ook volgens Cloke en Goodwin (1993) en Halfacree (1994) zou de rurale idylle een grote rol kunnen spelen in verhuisbeslissingen van individuen en huishoudens en daarmee invloed hebben op het urbaan-rurale migratieproces. Boyle, Halfacree en Robinson (1998, p. 142) verwoorden een dergelijke gedachte bijzonder treffend: '(...) the rural idyll may be an urban perspective on the countryside, refracted through various media and not based on direct experience, but it nevertheless can be a strong force guiding migration'. In hoeverre een dergelijke rurale idylle in Nederland bestaat en in hoeverre een dergelijke rurale idylle een rol

speelt bij de woonvoorkeuren met betrekking tot het platteland is echter nog onbekend en zal in dit onderzoek verder onderzocht worden.

Tevens zal worden onderzocht in hoeverre stedelijke woonconsumenten 'landelijk' zouden willen wonen in of nabij stedelijk gebied. Landelijk wonen hoeft naar onze mening immers niet per se tot het platteland beperkt te blijven. Woonmilieus met rurale karakters trekken zouden kunnen worden gecreëerd in kleine stedelijke nederzettingen, suburbane kernen of aan de rand van grote steden (bijvoorbeeld op Vinex-locaties). We zouden dan kunnen spreken van pseudo-platteland of pseudo-landelijke woonmilieus. Teneinde de aard en omvang van de vraag naar rurale woonmilieus in stad en land te achterhalen is het dan wel van belang om het adjectief 'ruraal' uiteen te leggen (te deconstrueren) in een groot aantal attributen en kenmerken die stedelijke woonconsumenten in hun beleving en beeldvorming aan de rurale ruimte in het algemeen en aan rurale woonmilieus in het bijzonder toekennen. Het adjectief 'ruraal' is daarmee niet meer synoniem met het begrip 'platteland'.

Figuur 1: Plattelandsbeelden, voorkeuren en (voorgenomen) keuzegedrag met betrekking tot rurale woonmilieus

2.3 Ruraal wonen: wie en waarom?

Uit migratieonderzoek blijkt dat de verhuisstroom van de stad naar het platteland een selectief karakter heeft (zie bijvoorbeeld Atzema & van Dam, 1996; Champion, 2000; Van Dam, 2000; Van Dam & Heins, 2000; Elbersen, 2001; Poulus & Relou, 2000; Smith & Phillips, 2001). Op basis hiervan kan worden verwacht dat het dezelfde typen huishoudens zijn die ruraal willen wonen, met name huishoudens met een hoger inkomen – zij hebben immers meer mogelijkheden op de woningmarkt; ouderen – zij hoeven meestal geen rekening meer te houden met de afstand tot het werk; en gezinnen met kinderen – aangezien er op het platteland meer rust en

(speel)ruimte te vinden is voor opgroeiende kinderen. Zoals al eerder gezegd wordt het platteland gezien als een betere plaats om de kinderen groot te brengen. Kinderen, zo stelt Valentine (2001), hebben de voorkeur voor het spelen op 'natuurlijke' plekken zoals het platteland waar ze alle vrijheid hebben om te spelen. Bovendien wordt het platteland voorgesteld als een omgeving die de fysieke en geestelijke gezondheid van kinderen versterkt (zie ook Jones, 1995). Ten slotte wordt verwacht dat bekendheid met het platteland een rol speelt bij de rurale woonmilieuvoorkeuren. Zo blijkt uit het onderzoek van Elbersen (2001) dat retourmigratie naar het platteland frequent voorkomt. Retourmigratie zal in veel gevallen te maken hebben met bekendheid met de oude woonplek. Wanneer men bijvoorbeeld tijdens de jeugd op het platteland heeft gewoond, zal men er later waarschijnlijk ook positief tegenover staan en vaker naar toe willen verhuizen. Mensen prefereren immers waar ze bekend mee zijn (Kaplan & Kaplan, 1982; 1989).

Het selectieve karakter van de urbaan-rurale migratie suggereert tevens een selectiviteit wat betreft de motieven voor ruraal wonen. De meerderheid van studies die de verhuisbeweging van stad naar platteland (*counterurbanisation*) proberen te verklaren, is gericht op de motieven van mensen die naar het platteland zijn verhuisd. Verhuisredenen kunnen worden onderverdeeld in werkredenen, persoonlijke redenen en woonredenen. Verhuizen om werkredenen houdt vaak verband met een verandering van baan of met de wens dichterbij het werk te wonen. Met name bij urbaan-rurale verhuizingen blijken werkredenen een rol te spelen, zeker als het gaat om een verhuizing over lange afstand (zie bijvoorbeeld Halfacree, 1994). Bij een verhuizing om persoonlijke redenen kan het gaan om pensioensmigratie, om een zoektocht naar alternatieve leefstijlen, om de wens met de gehele familie samen te zijn, om de beschikbaarheid van goedkoop land of goedkopere woningen, etcetera (Cloke & Goodwin, 1993, p. 171; Van Dam, 2000). Naast redenen die te maken hebben met werk of andere persoonlijke omstandigheden, dienen redenen die betrekking hebben op de kwaliteiten van de woning en de woonomgeving, zogenaamde woonredenen, genoemd te worden. Verhuizingen om woonredenen betreffen vooral verhuizingen over korte afstand (Van Dam & Heins, 2000).

2.4 Ruraal wonen: wat?

Hoe het ook zij, er dient een onderscheid te worden gemaakt tussen vertrek- en vestigingsmotieven. Huishoudens kunnen (willen) verhuizen vanwege verander(en)de persoonlijke omstandigheden (zoals samenwonen, gezinsuitbreiding, of een verandering van werk), maar dit verklaart nog niet de specifieke keuze voor en de verhuizing naar een ruraal woonmilieu (Van Dam, 2000).

De vraag is dan wel wat dient te worden verstaan onder een ruraal woonmilieu. Welke kenmerken maken een woonmilieu tot een ruraal woonmilieu? Uit het voorgaande zal duidelijk zijn geworden dat het hier gaat om zowel fysieke kenmerken (zoals lage dichtheden, groen, natuur) als sociale kenmerken (zoals rust, veiligheid, bepaalde normen, waarden en leefstijlen). Het zijn kenmerken die gewoonlijk, en in het dagelijks spraakgebruik (lay discourse) als kenmerken van het platteland worden gezien. Uit onderzoek naar vestigingsmotieven van stedelin-

gen die naar het platteland zijn verhuisd (bijvoorbeeld Elbersen, 2001; Halfacree, 1994; Stenbacka, 2001; Williams & Sofranko, 1979; Williams & Jobes, 1990), blijken juist deze kenmerken een rol te spelen in de vestigingsoverwegingen. Na verhuizing blijkt hun waardering van juist deze kenmerken van het platteland als woonomgeving bijzonder groot.

Labels als 'rust', 'ruimte' en 'groen' zijn evenwel te vaag, te algemeen, te multidimensionaal en te multi-interpretabel om onze zoektocht naar gewenste kenmerken van rurale woonmilieus te bevredigen. In ons onderzoek hebben we getracht de gewenste kenmerken van rurale woonmilieus te achterhalen. Hoe we dat hebben gedaan, wordt beschreven in de volgende paragraaf.

3. Data en methode

Welke beelden hebben stedelingen van het platteland, en op welke wijze spelen deze beelden een rol in hun woonvoorkeuren met betrekking tot rurale woonmilieus? Om deze vragen te kunnen beantwoorden zijn er op een getrapte wijze gegevens verzameld.

3.1 Enquête

Ten eerste is er een telefonische enquête uitgevoerd onder stedelingen woonachtig in vier stedelijke en suburbane gemeenten. Gekozen is voor een middelgrote stad in de Randstad (Utrecht), een nabijgelegen suburbane gemeente (Maarssen), een middelgrote stad buiten de Randstad (Den Bosch), en een nabijgelegen suburbane gemeente (Vught). Het benaderen van respondenten uit verschillende typen stedelijke woonmilieus is ingegeven vanuit de gedachte dat het karakter en de kenmerken van het huidige woonmilieu sterk bepalend kunnen zijn voor de beelden, preferenties en het (voorgenomen) keuzegedrag ten aanzien van toekomstige woonmilieus. Bij de keuze voor de onderzoeksgemeenten is daarom nadrukkelijk rekening gehouden met het karakter van de landschappelijke omgeving van de gemeenten. Gezocht is naar gemeenten in een gevarieerde landschappelijke setting.²

Van de in totaal 8000 benaderde huishoudens hebben 4047 respondenten meegewerkt aan de enquête. Meteen aan het begin van de enquête werd aan de respondenten gevraagd of ze verhuisplannen hadden. Bij bijna 14% van de respondenten bleek dat het geval te zijn. Aangezien het onderzoek zich ten doel stelde de omvang en aard van de bij stedelingen bestaande vraag naar rurale woonmilieus te achterhalen, richtte het onderzoek zich verder op deze verhuisgeneigde respondenten (n=551). Een dergelijke opzet impliceert dat slechts de plattelandsbeelden van verhuisgeneigde stedelingen zijn achterhaald. Of deze beelden significant verschillen van niet-verhuisgeneigde stedelingen is een vraag die zich dus niet laat beantwoorden. Een antwoord op deze vraag is weliswaar interessant, maar voor het doel van ons onderzoek niet relevant.

Aan hen zijn vervolgens enkele vragen gesteld over hun beeldvorming van het platteland en over hun voorkeuren ten aanzien van het wonen in rurale woonmilieus. Met betrekking tot de beeldvorming van het platteland is onder andere gevraagd naar kenmerken waarmee de respon-

denten het platteland associëren. Met betrekking tot de voorkeuren ten aanzien van het wonen in rurale woonmilieus werden deze door de respondenten genoemde kenmerken van het platteland voorgelegd (teruggekaatst) als kenmerken van een mogelijk toekomstig woonmilieu. Met andere woorden, de respondenten deconstrueerden (hun beeld van) het platteland in een aantal kenmerken/attributen, en deze kenmerken/attributen werden vervolgens door ons vertaald (gereconstrueerd) in een ruraal woonmilieu dat ter beoordeling aan de respondenten werd voorgelegd. Daarbij werd er door ons impliciet van uitgegaan dat rurale woonmilieus niet per se op het platteland gelokaliseerd hoeven te zijn. Wel werd aan de respondenten expliciet de vraag gesteld of indien de door hen genoemde kenmerken van het platteland in een stedelijk gebied ingepast of gecreëerd zouden worden, zij daar dan ook (of wél) naar toe zouden willen verhuizen.

3.2 Interview

De respondenten die aangegeven hadden naar een zogenaamd ruraal woonmilieu te willen verhuizen, werden vervolgens benaderd voor een face-to-face-interview, waarin dieper werd ingegaan op de wensen en eisen ten aanzien van het door de respondenten gewenste woonmilieu. Aan dit interview is door 112 respondenten meegewerkt.

In de interviews is getracht het voorgenomen keuzegedrag van de respondenten ten aanzien van rurale woonmilieus te achterhalen. Hiertoe werd de bij de respondent bestaande woonwens ten aanzien van rurale woonmilieus gedeconstrueerd in een aantal attributen (kenmerken). Aan deze attributen konden bepaalde waarden (in termen van eisen en wensen) worden toegekend. Om tot een inzicht te komen in het afwegings- en keuzeproces van de respondenten, is in de interviews gebruikgemaakt van de uitgangspunten van de techniek van de beslissingsbomen en beslissingstabellen (Verhelst, 1980; Park, Hughes, Thurkal & Friedman, 1981). Deze technieken behoren tot de 'stated choice' modellen, waarmee voorkeuren en verwachte keuzes van individuen worden geanalyseerd.

Allereerst is achterhaald welke attributen (kenmerken) van het woonmilieu van belang zijn voor de keuze van een alternatieve set van kenmerken. Dit konden zowel kenmerken van de woning zijn als kenmerken van de woonomgeving of de locatie. Vervolgens is de waarde (concretisering) en het belang van deze attributen vastgesteld en vond een evaluatie en weging plaats van deze attributen door de respondent. Hierbij werd een onderscheid gemaakt in:

- *harde voorkeuren*: bij het ontbreken van dit kenmerk wordt het alternatief afgewezen; het gaat hier dus om ononderhandelbare eisen aan het toekomstige woonmilieu;
- *vervangbare voorkeuren*: deze kenmerken mogen alleen ontbreken indien ze worden gesubstitueerd door een ander kenmerk; het gaat hier dus om onderhandelbare voorkeuren;
- *zachte voorkeuren*: deze kenmerken worden weliswaar gewenst, maar het ontbreken daarvan leidt niet tot afwijzing van het alternatief.

Op deze wijze is getracht inzicht te verkrijgen in de hardheid van de voorkeuren van respondenten ten aanzien van kenmerken van hun gewenste woonmilieu en in hun bereidheid om bepaalde gewenste kenmerken door andere kenmerken te substitueren.

4. Resultaten

4.1 Plattelandsbeelden van stedelingen

Op zoek naar het beeld dat stedelingen hebben van het platteland, werd in de enquête de vraag gesteld welke vier woorden (termen, associaties) er het eerste in hen opkomen als ze aan het platteland denken. Deze vraag resulteerde in een zeer groot aantal verschillende associaties; die zijn onder te verdelen in de volgende vier categorieën (vergelijk Haartsen, Groote & Huigen, 2000; Haartsen, 2002):

- *Morfologische kenmerken*: de visuele kenmerken van het platteland (bijvoorbeeld groen, weilanden, koeien, boerderijen);
- *Functionele kenmerken*: aspecten die gerelateerd zijn aan de ruimtegebruikfuncties op het platteland (bijvoorbeeld akkerbouw, veeteelt, natuur, recreatie);
- *Sociaal-culturele kenmerken*: aspecten die iets zeggen over de sociaal-culturele situatie (normen en waarden, sfeer) op het platteland (bijvoorbeeld rustig, saai);
- *Locationele kenmerken*: aspecten die iets zeggen over de locatie van het platteland, zowel in relatieve termen (ligging ten opzichte van, bijvoorbeeld afgelegen) als in absolute termen (gebiedsaanduiding, bijvoorbeeld Friesland, de Achterhoek).

Het zal duidelijk zijn dat het soms lastig en arbitrair is om de door de respondent genoemde associaties in te delen in deze categorieën. Sommige aspecten zouden namelijk in meerdere categorieën ingedeeld kunnen worden. Een voorbeeld hiervan is de associatie ‘koeien’. Een ‘koe’ kan namelijk zowel als een morfologisch kenmerk worden gezien: een rondgrazende koe als zichtbaar element in het landschap, als ook als een functioneel kenmerk kunnen worden beschouwd: een koe die melk produceert op een agrarisch bedrijf (zie Haartsen, Groote & Huigen, 2000). In dit geval is gekozen voor de eerste categorie.

Van de 1982 associaties die door de 551 respondenten werden genoemd, werden morfologische kenmerken van het platteland het meest genoemd (50,9%). Met name de kenmerken ruimte en groen werden veelvuldig (11,4% respectievelijk 10,2%) genoemd. Kennelijk heeft men wanneer men aan het platteland denkt meestal een aantal zichtbare elementen of eigenschappen voor ogen. Daarnaast werden sociaal-culturele kenmerken vaak genoemd (36,8%), zoals sociale controle, gemoedelijkheid, rust en vrijheid. De ruimtegebruikfuncties en de locatie van het gebied maken slechts een bescheiden (6,4%, respectievelijk 3,6%) deel uit van de beeldvorming van het platteland.

Tegen onze verwachting in geven onze toetsen geen verschillen aan in beeldvorming tussen leeftijdsgroepen, tussen hoog- en laagopgeleiden en tussen respondenten uit verschillende typen huishoudens. Uit eerder uitgevoerde onderzoeken bleek dat jongeren vaker dan ouderen morfologische kenmerken noemden. Daarentegen noemden in deze onderzoeken de 35-54 jarigen en de 55-plussers vaker sociaal-culturele kenmerken (zie Haartsen, Groote & Huigen, 2000; Haartsen, 2002; Heins & Van Dam, 2000). In deze onderzoeken waren de respondenten evenwel met name hoger opgeleid. Wanneer wij alleen de hoogopgeleide stedelingen in onze

dataset in beschouwing nemen, blijkt eveneens dat er een verschil in beeldvorming bestaat: hoogopgeleide ouderen noemen vaker sociaal-culturele aspecten dan hoogopgeleide respondenten van jonge en middelbare leeftijd.

Ten tweede is het beeld van het platteland achterhaald door de respondenten een keuze te laten maken uit steeds twee tegenovergestelde kenmerken. Wanneer de respondenten geen keuze konden maken tussen de twee tegenovergestelde kenmerken konden de respondenten het antwoord neutraal geven. Hieruit bleek dat het platteland meestal gezien wordt als een mooi, schoon, rustig en veilig gebied met een aantrekkelijke bebouwing. Wel bestempelt meer dan 60% van de stedelingen het platteland nog als ouderwets en traditioneel. Zo is er in de ogen van meer dan de helft van de respondenten sprake van een hechte gemeenschap. De meerderheid ziet het platteland dan ook als gezellig (ruim 70%).

Met behulp van Kruskal-Wallis-toetsen is achterhaald of de scores voor verschillende groepen respondenten significant van elkaar verschillen. De resultaten van deze analyses zijn weergegeven in tabel 1. Met name geslacht blijkt een rol te spelen bij de vorming van plattelandsbeelden. Vrouwen beschouwen het platteland vaker als onveilig dan mannen. Daarnaast beschouwen vrouwen het platteland vaker als slecht bereikbaar dan mannen. Naast geslacht speelt opleiding dikwijls een significante rol. Laagopgeleiden vinden het platteland vaker gezellig dan hoogopgeleiden. Laagopgeleiden vinden het platteland ook vaker levendig. Daarnaast vinden ouderen het platteland vaker levendig dan mensen van middelbare en jonge leeftijd.

Niet alleen persoonlijke kenmerken spelen een rol bij de vorming van plattelandsbeelden. Ook de bekendheid met het platteland (bezoekfrequentie en wooncarrière) is van invloed op de beeldvorming. Mensen die het platteland frequent bezoeken, vinden het platteland bijvoorbeeld vaker levendig en gezellig dan mensen die niet of nauwelijks op het platteland te vinden zijn. De causaliteit van dit verband ligt ongetwijfeld andersom.

Bijna driekwart van de respondenten blijkt een positief beeld van het platteland te hebben (zie tabel 1). Nog geen 5% oordeelde negatief. Ook hierbij is met behulp van een Kruskal-Wallis-toets gekeken of verschillende groepen respondenten het platteland verschillend waarden. Uit tabel 1 blijkt dat persoonlijke kenmerken geen significant verband vertonen met de waardering van het platteland. Het kenmerk woongeschiedenis blijkt wel significant: stedelingen die ooit op het platteland hebben gewoond, blijken vaker een positief beeld van het platteland te hebben. Daarnaast is er een verband tussen bezoekfrequentie en waardering van het platteland. Stedelingen die vaak een bezoek brengen aan het platteland, beschouwen het platteland vaker als positief dan stedelingen die er niet of nauwelijks een bezoek aan brengen. Het is een voor de hand liggend verband, waarbij de causaliteit ongetwijfeld – en opnieuw – andersom ligt.

Even voorbijgaand aan de verschillen tussen groepen respondenten, beklijven vooral twee bevindingen: ten eerste het feit dat het vooral morfologische en in iets mindere mate sociaal-culturele kenmerken zijn die het bij stedelingen bestaande beeld van het platteland bepalen; ten tweede het zeer positieve beeld dat deze stedelingen van het platteland hebben. Blijkbaar speelt de landbouw, laat staan de recente problemen in deze sector (mestproblematiek, veeziekten, etcetera) nauwelijks tot geen rol (meer?) in de beeldvorming van het platteland.³ Stedelingen

Tabel 1: Kruskal-Wallis-toets van kenmerken van het platteland voor verschillende woonconsumenten (significanties en percentages)

Groep	mooi	levendig	rustig	veilig	schoon	ouderwets	aantrekkelijke bebouwing	individuele tisch	gezellig	goed bereikbaar	positieve waardering	aantal respondenten
<i>Geslacht (P)</i>	0.041**	0.696	0.389	0.000***	0.933	0.142	0.015**	0.840	0.164	0.000***	0.641	
Man (%)	92.9	57.1	95.6	86.1	92.5	64.3	75.8	32.5	70.1	47.6	73.0	252
Vrouw (%)	96.7	58.5	97.0	73.8	92.0	57.1	83.3	31.0	75.1	31.0	74.3	301
<i>Leeftijd (P)</i>	0.686	0.001***	0.372	0.146	0.432	0.184	0.219	0.967	0.307	0.059*	0.162	
0-34 (%)	94.6	51.2	97.0	83.7	94.1	65.0	79.8	32.0	70.4	35.0	70.0	203
35-54 (%)	95.2	56.8	96.9	78.2	90.8	60.7	82.9	30.7	72.9	37.7	76.8	229
55+ (%)	96.7	70.8	94.2	74.2	92.5	52.5	75.0	33.0	77.3	47.5	75.0	120
<i>Opleiding (P)</i>	0.524	0.000***	0.799	0.503	0.644	0.294	0.859	0.757	0.010**	0.148	0.105	
Laag (%)	95.8	64.8	96.1	78.5	91.5	58.1	80.2	31.1	77.0	41.2	76.4	284
Hoog (%)	94.7	50.8	96.6	80.9	92.7	62.2	79.4	32.4	68.7	36.4	71.3	262
<i>Woongeschiedenis (P)</i>	0.636	0.272	0.149	0.284	0.288	0.421	0.784	0.199	0.111	0.334	0.020**	
Ruraal (%)	94.3	61.1	95.3	81.3	93.8	57.0	78.6	26.9	76.7	40.9	79.7	193
Niet-ruraal (%)	95.2	56.0	97.6	78.3	91.1	62.5	80.1	33.6	71.3	37.9	70.5	336
<i>Bezoekfrequentie (P)</i>	0.484	0.001***	0.453	0.281	0.718	0.464	0.050**	0.041**	0.030**	0.023**	0.036**	
< 1x jaar (%)	90.4	40.4	98.1	80.8	90.4	65.4	76.9	32.7	57.7	30.8	57.7	52
1-11x jaar (%)	94.9	54.4	98.7	73.4	89.9	64.6	82.1	25.3	77.2	36.7	72.2	79
1-4x maand (%)	95.2	55.8	96.4	77.7	93.2	60.2	84.5	28.7	75.7	37.2	74.4	251
> 4x maand (%)	95.7	70.5	95.0	84.2	92.8	56.1	73.4	39.6	74.1	47.5	79.1	139

Bron: telefonische enquête 2000

* p < 0,10; ** p < 0,05; *** p < 0,01

zien het platteland vooral als consumptieruimte (belevingsruimte) en nauwelijks als productieruimte waarin de landbouw de belangrijkste ruimtegebruiker is. De landbouw speelt in de beeldvorming alleen nog een rol als 'producent' van het landschap (het decor) en de daarin aanwezige zichtbare elementen (rekwisieten) als koeien, boerderijen en weilanden. De feitelijke en geleidelijke karakterschuiving van het platteland van productie- naar consumptieruimte heeft zich in de beeldvorming van stedelingen blijkbaar reeds volledig voltrokken. Samenhangend hiermee oordeelt men overwegend positief over het platteland. Net als in Groot-Brittannië lijkt er in Nederland sprake te zijn van een rurale idylle (zie ook Van Dam, Heins & Elbersen, 2002). De vraag is vervolgens of een dergelijke rurale idylle zich ook manifesteert in de woonvoorkeuren van verhuisgeneigde stedelingen en in de eisen die zij aan hun toekomstige woonomgeving stellen.

4.2 Rurale woonvoorkeuren

Het antwoord daarop is bevestigend. Er bestaat een grote interesse voor het wonen in rurale woonmilieus. Maar liefst 90% van de 551 verhuisgeneigde respondenten heeft op de vraag of men naar een woonmilieu met rurale kenmerken wil verhuizen een bevestigend antwoord gegeven (de rurale kenmerken waren hierbij afhankelijk van de plattelandsbeelden van de respondent).

Rurale woonmilieus hoeven niet noodzakelijk op het platteland te zijn gelokaliseerd. Waar zo'n 20% van de respondenten aangeeft alleen en daadwerkelijk naar het platteland te willen verhuizen, geeft eveneens 20% van de respondenten expliciet aan dat niet te willen en alleen naar een ruraal woonmilieu in of nabij de stad te willen verhuizen. We zouden hierbij kunnen spreken van pseudo-platteland. De overige 50% van de respondenten met een rurale woonvoorkeur heeft geen specifieke voorkeur voor platteland of pseudo-platteland.

Welke huishoudens willen ruraal wonen? In tegenstelling tot hetgeen uit eerder gememo-reerd migratieonderzoek naar voren komt, spelen persoonlijke en huishoudenkenmerken (zoals leeftijd, inkomen, opleiding, het hebben van kinderen) geen rol in het wel of niet willen verhuizen naar een ruraal woonmilieu. Anders gezegd: bijna iedereen wil landelijk wonen, maar niet iedereen is in staat (hulpbronnen en beperkingen, zie figuur 1) deze preferenties om te zetten in gedrag.

Gevraagd naar de redenen om landelijk te willen wonen, geven de respondenten aan vooral op zoek te zijn naar rustige, groene, ruime, natuurrijke en gezellige woonomgevingen. Ook dergelijke verhuismotieven, die overigens een grote overeenkomst vertonen met de (post hoc aan-gegeven) motieven van daadwerkelijk naar het platteland verhuisde ex-stedelingen (zie bijvoorbeeld Elbersen, 2001), duiden op het bestaan van een rurale idylle in Nederland (zie ook Van Dam, Heins & Elbersen, 2002).

Om te kijken in hoeverre de beeldvorming van het platteland een rol speelt bij het willen verhuizen naar een ruraal woonmilieu is een logistische regressieanalyse uitgevoerd. Als afhankelijke variabele is de dummyvariabele de wens te verhuizen naar een ruraal woonmilieu gekozen. Als onafhankelijke variabelen zijn de variabelen gekozen die bijdragen aan de beeldvorming van het platteland, om precies te zijn de waardering van het platteland en de kenmerken waar de respondenten een keuze tussen konden maken.

De waardering van het platteland blijkt een significante invloed uit te oefenen op de wens te verhuizen naar een rurale woonmilieu (zie tabel 2). De odds-ratio van 3,630 geeft aan dat de kans op het willen verhuizen naar een rurale woonmilieu zelfs bijna vier keer zo groot is als men het platteland positief waardeert. Daarnaast willen respondenten die het platteland levendig en schoon vinden, vaker ruraal wonen dan respondenten die het platteland saai of vies vinden. Ten slotte draagt het aantrekkelijk vinden van de bebouwing op het platteland bij aan de wens ruraal te willen wonen.

Kortom, de beeldvorming van het platteland, en met name bepaalde aspecten daarvan, speelt wel degelijk een rol bij het wel of niet willen verhuizen naar een rurale woonmilieu. Eerder kwam al naar voren dat bepaalde (vermeende en positief gewaardeerde) kenmerken van het platteland veelal ook de reden vormen voor het willen verhuizen naar een rurale woonmilieu. Stedelingen die willen verhuizen naar een rurale woonmilieu, hebben een idyllisch beeld van het platteland en (mede) op basis hiervan ontstaat de wens ruraal te wonen. Hieraan dient natuurlijk te worden toegevoegd dat het beeld van het platteland en de waardering voor bepaalde kenmerken van het platteland van verhuisgeneigde stedelingen mede kan zijn gevormd en vervormd in het zoekproces naar een nieuwe woning en/of een nieuwe woonomgeving. In dat geval gaat de verhuisgeneigdheid aan de definitieve beeldvorming vooraf, of beter gezegd: vormen beeldvorming van het platteland en de formulering van de woonwensen twee aspecten van hetzelfde proces.

4.3 Voorkeuren en eisen

Welke eisen stellen stedelingen met een rurale woonvoorkeur aan hun toekomstige woonomgeving? In het face-to-face-interview is getracht inzicht te verkrijgen in de hardheid van de voorkeuren van respondenten ten aanzien van kenmerken van hun gewenste woonmilieu en in hun

Tabel 2: Logistische regressie van de wens te verhuizen naar een rurale woonmilieu, naar vermeende kenmerken en waardering van het platteland

	B	Odds-ratio
Mooi	0,372	1,450
Levendig	1,048***	2,853
Rustig	-0,077	0,926
Veilig	-0,083	0,921
Schoon	0,876**	2,402
Traditioneel	0,019	1,020
Bebouwing aantrekkelijk	0,854***	2,348
Individualistisch	0,178	1,195
Gezellig	0,268	1,307
Goed bereikbaar	-0,397	0,672
Positieve waardering	1,289***	3,630
Constante	-0,989	0,372

0 = nee; 1 = ja

N=525; ** p < 0.05; *** p < 0.01

Bron: telefonische enquête 2000

bereidheid om bepaalde kenmerken door andere kenmerken te substitueren. Er werd daarbij onderscheid gemaakt in harde, vervangbare en zachte voorkeuren. De resultaten staan samengevat in tabel 3.

Tabel 3: Meest genoemde woonmilieuvorkeuren in volgorde van belangrijkheid, naar hardheid (%)

	% genoemd	% hard	% vervangbaar	% zacht	gewogen %
Tuin/balkon	98	82	15	4	80,4
Sociale veiligheid	91	88	3	9	80,1
Rust	90	88	4	8	79,2
Nabijheid winkels	87	90	5	5	78,3
Aantal kamers	95	80	11	9	76,0
Verkeersveiligheid	83	76	10	14	63,1
Dichtheid	90	70	22	8	63,0
Oppervlakte woning	84	75	15	11	63,0
Locatie	95	66	28	6	62,7
Aanwezigheid groen	96	65	25	9	62,4
Sfeer	90	69	7	24	62,1
Aanwezigheid open ruimte	86	71	8	21	61,1
Vormgeving bebouwing	84	71	12	17	59,6
Soort woonplaats	88	63	31	6	55,4
Bijgebouwen	89	58	22	20	51,6
Soort bebouwing	92	56	33	11	51,5
Vormgeving woning	71	71	13	17	50,4
Oppervlakte perceel	68	71	15	15	48,3
Bevolking	77	62	14	24	47,7
Type woning	92	47	47	7	43,2
Soort landschap	89	47	37	16	41,8
Nabijheid natuur	87	47	23	30	40,9
Ouderdom bebouwing	62	48	26	26	29,8
Aanwezigheid dieren	65	38	8	53	24,7
Nabijheid water	77	27	24	49	20,8

Totaal aantal respondenten: 112

Totaal aantal genoemde voorkeuren: 2776

Alleen de voorkeuren die door 60% of meer van de respondenten zijn genoemd, zijn in de tabel aangegeven.

Door afronding tellen de percentages harde, vervangbare en zachte voorkeuren niet altijd precies op tot 100%

Gewogen % = (% genoemd als voorkeur * % harde voorkeur) / 100

Bron: interview 2000

De gewenste kenmerken van het woonmilieu staan in de tabel gerangschikt in volgorde van belangrijkheid. Deze rangschikking werd gerealiseerd door het percentage respondenten dat zich uitsprak voor een bepaald kenmerk, te vermenigvuldigen met het percentage van de respondenten die dat specifieke kenmerk noemden en daarbij aangaven dat kenmerk als een harde, niet onderhandelbare voorkeur te beschouwen.

De kenmerken in deze volgorde geplaatst, biedt tabel 3 enkele interessante inzichten. De eerste vijf kenmerken steken in belang enigszins boven de andere kenmerken uit. Twee van dan deze vijf kenmerken zijn kenmerken van de gewenste woning (tuin/balkon, aantal kamers), twee andere zijn (als 'ruraal' beschouwde, en grotendeels sociale) kenmerken van de woonomgeving (sociale veiligheid, rust), en de laatste (nabijheid winkels) is een kenmerk van de locatie (relatieve ligging). Deze laatste drie kenmerken worden door bijna alle respondenten die die kenmerken noemden, als harde voorkeur aangemerkt.

Kijkend naar de woonmilieuvorkeuren die als morfologisch rurale kenmerken kunnen worden beschouwd, valt op dat bepaalde kenmerken weliswaar vaak worden genoemd, maar bij nadere beschouwing vaak als vervangbare (dichtheid, aanwezigheid groen, soort woonplaats, soort landschap) of als zachte voorkeur (aanwezigheid open ruimte, vormgeving bebouwing, nabijheid natuur, aanwezigheid dieren, nabijheid water) worden aangemerkt. Ook de wensen ten aanzien van 'rurale' kenmerken van de woning (oppervlakte woning, vormgeving woning, oppervlakte perceel) worden vaak als vervangbare of zelfs als zachte voorkeur aangemerkt. Kennelijk heeft men wel de wens ruraal te wonen, maar zijn de voorkeuren ten aanzien van bepaalde rurale kenmerken van het woonmilieu niet voor iedereen even hard.

Verder bestaan er enkele verschillen tussen groepen respondenten. Zo hebben oudere respondenten vaker harde voorkeuren dan jongeren, spreken respondenten met hogere inkomens vaker een harde voorkeur uit met betrekking tot de nabijheid van water en de oppervlakte van de woning, en hebben respondenten met kinderen een – logische – voorkeur voor de nabijheid van scholen. De respondenten die expliciet kiezen voor het wonen op het platteland, spreken vaker een harde voorkeur uit met betrekking tot de omvang van het perceel en de aanwezigheid van dieren; de respondenten met een expliciete keuze voor het pseudo-platteland hechten vaker aan de nabijheid van voorzieningen als winkels en openbaar vervoer.

5. Conclusie en discussie

Het voorgaande overziend en even voorbijgaand aan enkele nuanceringen kunnen de volgende vier conclusies worden getrokken. Ten eerste wordt het beeld dat stedelingen hebben van het platteland vooral bepaald door morfologische en in iets mindere mate door sociaal-culturele kenmerken. Functionele kenmerken van het platteland spelen in de beeldvorming nauwelijks een rol. Ten tweede kan worden geconcludeerd dat stedelingen een zeer positief beeld van het platteland hebben. De landbouw speelt in deze beeldvorming nauwelijks een rol van betekenis. Het platteland wordt door stedelingen vooral gezien als belevings- en consumptieruimte. Een derde conclusie luidt dat verhuisgeneigde stedelingen een grote voorkeur hebben voor rurale woonmilieus. Woonmilieukenmerken als sociale veiligheid, rust, verkeersveiligheid en de aanwezigheid van groen worden bij uitstek op prijs gesteld. Niettemin spreekt slechts een gering aantal verhuisgeneigde stedelingen een expliciete voorkeur uit voor het wonen op het platteland. Als vierde kan worden geconcludeerd dat hoewel de beeldvorming van het platteland voor het belangrijkste deel bestaat uit morfologische kenmerken en deze rurale kenmerken tevens als

gewenste kenmerken van het verlangde woonmilieu worden genoemd, deze kenmerken relatief vaak als vervangbare of zelfs als zachte voorkeuren worden aangemerkt. Het zijn vooral de als sociaal te duiden rurale woonmilieukenmerken als rust en veiligheid die als harde eisen aan het toekomstige woonmilieu worden gesteld.

Net als in Groot-Brittannië is er in Nederland sprake van een rurale idylle: het beeld van het platteland is zeer positief en de vraag naar rurale woonmilieus is groot. Het beeld van het platteland lijkt de vraag naar rurale woonmilieus bovendien in sterke mate te bepalen. De suggestie van Boyle, Halfacree en Robinson (1998), Cloke en Goodwin (1993) en Mingay (1989) dat de rurale idylle een belangrijke rol speelt in de keuze voor een ruraal woonmilieu lijkt dan ook te worden bevestigd. Gepercipieerde kenmerken van het platteland blijken van invloed te zijn op de aard, en lijken van invloed te zijn op de omvang van de vraag naar rurale woonmilieus.

Ruraal en platteland zijn evenwel – ook in de ogen van stedelingen – niet synoniem: rurale woonmilieus hoeven niet noodzakelijk op het platteland te zijn gelokaliseerd. Sterker nog: de expliciete wens te wonen op het platteland is vrij gering en wordt slechts door 20% van de verhuisgeneigde respondenten geuit. De meeste respondenten spreken geen voorkeur uit voor een stedelijk ruraal (pseudo-platteland) of een landelijk ruraal woonmilieu.

Naast een wetenschappelijke bijdrage aan het woonbehoefteonderzoek, zoals de aandacht voor gewenste kenmerken van de woonomgeving en de notie van het belang van beelden als extra verklarende variabele voor woonvoorkeuren, leveren de resultaten van het onderzoek ook extra voeding aan het debat met betrekking tot de ruimtelijke ordening in Nederland. Daar waar het adjectief 'ruraal' weliswaar verwijst naar aspecten die gewoonlijk aan het platteland worden toegeschreven, zijn deze aspecten geenszins tot het platteland beperkt. Bepaalde als 'ruraal' aan te duiden kenmerken van de woonomgeving zouden evengoed kunnen voorkomen of worden gecreëerd in meer stedelijke of suburbane woonomgevingen. Ons onderzoek wijst uit dat er een grote potentiële vraag bestaat naar dergelijke rurale (groene, dorpse) woonmilieus. Het creëren van 'rurale' woonomgevingen in stedelijke en suburbane settings is een uitdagende stedenbouwkundige en architectonische ontwerpopgave, waarbij zeer gewaardeerde kenmerken van het platteland als rust, ruimte, groen, veiligheid en gemoedelijkheid dienen te worden 'getransponeerd' naar een stedelijke of suburbane locatie. Daarmee kan dan zowel worden tegemoetgekomen aan collectieve doelstellingen met betrekking tot het open houden van de groene ruimte in Nederland, zoals verwoord in de Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening (2001), als aan een verdergaande honorering van individuele woonwensen en accommodatie van individuele leefstijlen, zoals bepleit in de door hetzelfde Ministerie van VROM uitgebrachte Nota Mensen Wensen Wonen (2000).

Noten

1. Saskia Heins is als docent-onderzoeker verbonden aan het Urban Research centre Utrecht (URU) van de Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen van de Universiteit Utrecht. Correspondentieadres: Postbus 80115, 3508 TC Utrecht. E-mail: s.heins@geog.uu.nl. Frank van Dam is als senior onderzoeker ver-

bonden aan het Ruimtelijk Planbureau in Den Haag. Correspondentieadres: Postbus 30314, 2500 GH Den Haag. E-mail: dam@rpb.nl. Het onderzoek werd gefinancierd door NWO, en door de Ministeries van LNV en VROM (DGVH). Een volledig verslag van het onderzoek is neergelegd in Heins 2002.

2. In dit artikel zal niet nader worden ingegaan op de – overigens geringe – verschillen zoals die tussen de respondenten in de vier onderzoeksgemeenten bestaan.
3. Er dient op gewezen te worden dat het survey is uitgevoerd in 2000. De invloed van de MKZ-crisis van begin 2001 op de beeldvorming van het platte-

land is door ons niet vast te stellen. De resultaten uit het onderzoek van Frerichs en De Wijs (2001) geven evenwel niet meteen aanleiding te vermoeden dat de MKZ-crisis een (structureel) negatieve invloed op de plattelandsbeelden van stedelingen heeft gehad.

Literatuur

- Atzema, O. & Van Dam, F. (1996). Binnenlandse migratie en regionale inkomensontwikkeling. *Bevolking en Gezin*, 1996/2, 19-51.
- Bell, D. & Valentine, G. (1995). Queer country: rural lesbian and gay lives. *Journal of Rural Studies*, 11, 113-122.
- Berg, A. van den (1999). *Individual preferences in the aesthetic evaluation of natural landscapes*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Bonnes, M. & Secchiaroli, G. (1995). *Environmental psychology. A psycho-social introduction*. London: Sage Publications.
- Boyle, P., Halfacree, K. & Robinson, V. (1998). *Exploring contemporary migration*. Harlow: Longman.
- Bunce, M. (1994). *The countryside ideal. Anglo-american images of landscape*. London: Routledge.
- Burgess, J. & Gold, J.R. (1985). *Geography, the media and popular culture*. London/Sydney: Croom Helm.
- Buijs, A. (2000). Natuurbeelden van de Nederlandse bevolking. *Landschap*, 17, 97-112.
- Champion, T. (2000). Flight from the city. In R. Bate, R. Best & A. Holmans (eds.). *On the move; The housing consequences of migration* (pp. 10-20). York: Joseph Rowntree Foundation.
- Cloke, P. & Goodwin, M. (1993). Rural change: structured coherence or unstructured incoherence? *Terra*, 105, 166-174.
- Cloke, P. & Milbourne, P. (1992). Deprivation and lifestyles in rural Wales II. Rurality and the cultural dimension. *Journal of Rural Studies*, 8, 359-361.
- Dam, F. van (2000). Revealed and stated preferences for rural living. Evidence from the Netherlands. In T. Haartsen, P. Groote & P.P.P. Huigen (eds). *Claiming rural identities. Dynamics, contexts, policies*. (pp. 80-91). Assen: Van Gorcum.
- Dam, F. van & Buckers, D. (1998). Twee vliegen in één klap? Wonen als nieuwe economische drager van het platteland. *Tijdschrift voor de Volkshuisvesting*, 4/1, 27-31.
- Dam, F. van & Heins, S. (2000). Huisje, bomen, beesten. Een analyse van rurale woonpreferenties met behulp van het WBO. *Tijdschrift voor de Volkshuisvesting*, 6/2, 22-26.
- Dam, F. van, Heins, S. & Elbersen, B.S. (2002) Lay discourses of the rural and stated and revealed preferences for rural living. Some evidence of the existence of a rural idyll in the Netherlands. *Journal of Rural Studies*, 18, 461-476.
- Elbersen, B.S. (2001). *Nature on the doorstep. The relationship between protected natural areas*

- and residential activity in the European countryside*. Wageningen: Alterra.
- Feimer, N.R. (1983). Environmental Perception and Cognition in Rural Contexts. In A.W. Childs & G.B. Melton (eds.). *Rural psychology* (pp. 113-150). New York: Plenum Press.
- Fisher, J.D., Bell, P.A. & Baum, A. (1984). *Environmental Psychology*. New York: CBS.
- Frerichs, R. & Wijs, J. de (2001). *Opvattingen en meningen over het Nederlandse platteland*. Amsterdam: NIPO.
- Frouws, J. (1998). The contested redefinition of the countryside. An analysis of rural discourses in the Netherlands. *Sociologia Ruralis*, 38, 54-68.
- Gärling, T. & Golledge, R.G. (1989). Environmental perception and cognition. In E.H. Zube & G.T. Moore (eds.). *Advances in environment, behavior and design* (pp. 203-238). New York: Plenum/EDRA.
- Golledge, R.G. (1987). Environmental cognition. In D. Stokols & J. Altman (eds.). *Handbook of environmental psychology* (pp. 131-165) New York: Wiley.
- Haartsen, T. (2002). *Platteland: boerenland, natuurerrein of beleidsveld? Een onderzoek naar veranderingen in functies, eigendom en representaties van het Nederlandse platteland*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Haartsen, T., Groote, P. & Huigen, P.P.P. (2000). Continuities and discontinuities in representations of the Dutch countryside. In T. Haartsen, P. Groote & P.P.P. Huigen (eds), *Claiming rural identities. Dynamics, contexts, policies* (pp. 11-23). Assen: Van Gorcum.
- Halfacree, K.H. (1994). The importance of the 'rural' in the constitution of counterurbanisation: evidence from England in the 1980s. *Sociologia Ruralis*, 34, 164-169.
- Harrison, C., Limb, M. & Burgess, J. (1986). Recreation 2000: Views of the Country from the City. *Landscape Research*, 11, 19-24.
- Hartig, T. (1993). Nature experience in transactional perspective. *Landscape and urban planning*, 25, 17-36.
- Heins, S. (2001). *Op zoek naar de rurale idylle. Plattelandsbeelden, preferenties en keuzegedrag ten aanzien van rurale woonmilieus*. Utrecht: DGVH/Nethur.
- Heins, S. (2002). *Rurale woonmilieus in stad en land. Plattelandsbeelden, vraag naar en aanbod van rurale woonmilieus*. Delft: Eburon.
- Heins, S. & Van Dam, F. (2000). Ruraal wonen: een idyllisch bestaan? *Tijdschrift voor Sociaal wetenschappelijk onderzoek van de Landbouw*, 5, 185-198.
- Holloway, L. & Hubbard, P. (2001). *People and place. The extraordinary geographies of everyday life*. Harlow: Pearson Education
- Jones, O. (1995). Lay discourses of the rural: developments and implications for rural studies. *Journal of Rural Studies*, 11, 35-49.
- Kaplan, R. & Kaplan, S. (1989). *The experience of nature. A psychological perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kaplan, S. & Kaplan, R. (1982). *Cognition and environment. Functioning in an uncertain world*. New York: Praeger.
- Klerk, L. de (1999). Rust en rijkdom. Een sociaal-wetenschappelijk perspectief op de culturele betekenis van het landelijk gebied. In VROM-Raad. *De schoonheid van het platteland*. Vier

- essays over de kwaliteit van het Nederlandse cultuurlandschap* (pp. 1-22). Den Haag: VROM-Raad.
- Little, J. & Austin, P. (1996). Women and the rural idyll. *Journal of Rural Studies*, 12, 101-111.
- Macnaghten, P. & Urry, J. (1998). *Contested natures*. London: Sage.
- Matthews, H., Taylor, M., Sherwood, K., Tucker, F. & Limb, M. (2000). Growing-up in the countryside: children and the rural idyll. *Journal of Rural Studies*, 16, 141-153.
- Mingay, G.E. (ed.) (1989). *The rural idyll*. London: Routledge.
- Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (2000) *Mensen, wensen, wonen. Wonen in de 21^e eeuw*. Den Haag: Ministerie van VROM
- Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (2001) *Ruimte maken, ruimte delen. Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening 2000/2020*. Den Haag: Ministerie van VROM, Rijksplanologische Dienst.
- Park, C.W., Hughes, R., Thurkal V. & Friedman, R. (1981). Consumers' decision plans and subsequent choice behavior. *Journal of Marketing*, 45, 33-47.
- Phillips, M. (1998). The Restructuring of Social Imaginations in Rural Geography. *Journal of Rural Studies*, 14, 121-153.
- Phillips, M., Fish, R. & Agg, J. (2001). Putting together ruralities: towards a symbolic analysis of rurality in the British mass media. *Journal of Rural Studies*, 17, 1-27.
- Post, P.E.Th.M. (1999). Recreatie in het landelijk gebied: idylle of desillusie. *Landinrichting*, 39/8, 21-24.
- Poulus, C. & Relou, W. (2000) Geluk is te koop. Inkomensgroei, keuzeruimte en woonwensen. *Tijdschrift voor de Volkshuisvesting*, 6/2, 32-36
- Short, J.R. (1991). *Imagined country: society, culture and environment*. London: Routledge.
- Smith, D.P. & Phillips, D.A. (2001). Socio-cultural representations of greentrified Pennine rurality. *Journal of Rural Studies*, 17, 457-469.
- Stenbacka, S. (2001). *Countryside living from the perspective of new comers. Intentions and actions in the local community*. Uppsala: Uppsala University, Department of Social and Economic Geography.
- Timmermans, H. (1991). Decision-making processes, choice behaviour, and environmental design: conceptual issues and problems of application. In T. Gärling & G. Evans (eds.) *Environment, Cognition and Action* (pp. 63-77). New York: Oxford University Press.
- Valentine, G. (1997). A Safe Place to Grow Up? Parenting, Perceptions of Children's Safety and the Rural Idyll. *Journal of Rural Studies*, 13, 137-148.
- Valentine, G. (2001). *Social geographies. Space and society*. Harlow: Pearson Education.
- Verhelst, M. (1980). *De praktijk van beslissingstabellen*. Deventer/Antwerpen: Kluwer.
- Walmsley, D.J. & Lewis, G.J. (1993). *People & Environment. Behavioural approaches in human geography*. London: Longman.
- Williams, A.S. & Jobes, P.C. (1990). Economic and quality-of-life considerations in urban-rural migration. *Journal of Rural Studies*, 6, 187-194.
- Williams, J.D. & Sofranko, A.J. (1979). Motivations for the in-migration component of population turnaround in non-metropolitan areas. *Demography*, 16, 239-255.